

# Rängs kyrka

Lunds stift



Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KARL JOHAN KEMBER, 2020-06-29

**jais**  
**arkitekter**

**Svenska kyrkan**   
LUNDS STIFT

—

# Rängs kyrka

Höllvikens församling, Skytts kontrakt, Lunds stift  
Räng socken, Vellinge Räng 94:1, Vellinge kommun, Skåne län, Skåne

## Beskrivning och historik

### Kyrkomiljön

Räng ligger mellan Vellinge och Höllviken i Söderslätts öppna, nästan helt plana jordbrukslandskap. Åkermarken räknas som den främsta i landet. Den intensiva odlingen under senare år har gjorts att spåren av många för-historiska boplatser utplånats. Man räknar med att de första bönderna kom till Näset runt 4000 f Kr. Under 1000-talets andra del började successivt en mer sammanhållen bebyggelse växa fram. Vikingarnas makt hade övertagits av danska kungadömet samtidigt som kristendomen införts, och därigenom uppstod många kyrkbyar. På 1200-talet växte Skanör och Falsterbo fram som centrala marknadscentra och Malmö och Trelleborg etablerades. Under samma sekel omnämns även Räng för första gången. Bynamnet kan möjligen komma från en forndansk motsvarighet till ordet *ränge*, som betyder gles inhägnad.

Söderslätts byar hade på medeltiden runt 15 gårdar, tätt samlade omgivna av odlingslotter. Räng var mindre än genomsnittet med 10 gårdar på 1570-talet. En av de äldsta kartorna från Räng är storskifteskartan från 1799. Bystrukturen påminner om dagens med gårdarna tätt och oregelbundet utplacerade. Söder om kyrkogården i byns nordöstra kant finns två korsvirkeshus och en vanning. Prästgården från 1719 ligger nordost om kyrkan. Sedan denna brandhärjats 1872 uppfördes den nuvarande prästgården. Enskiftet gick nästan obemärkt förbi Räng, och sex av sju gårdar blev kvar i byn. När enskifteskartan togs fram 1815 avsattes mark intill kyrkotomten åt en skola. Den uppfördes 1848 söder om kyrkogården, medan marken öster om blev skolträdgård. Intill skolan har även funnits ett ekonomihus och en småskola som revs 1950 resp. 1969.

Bebyggelsen i Räng är idag koncentrerad till två småorter, Rängs kyrkby mot öster och Lilla Räng mot väster. Lilla Rängs bebyggelse består mestadels av småhus. De spänner från 1800-talets slut, då småorten växte fram, via 1930-talets funktionalism till 1940-50-talens egnahemsarkitektur. I byggnadsbeståndet finns även något hus från 1700-talet. De flesta husen var tänkta för hantverkare; när Lilla Räng var som störst fanns bl.a. skräddare, polis, snickare, lanthandlare, slaktare och trädgårdsmästare i byn. De flesta hus har sadeltak och putsade fasader i ljusa kulörer.

Efter att ha passerat ett stort jordbruksfält når man kyrkbyn, som ännu domineras av

lantbruk. Bland dessa märks bl.a. Andregården och Flygaregården, som en gång varit en fyrtäckt halmgård. Längs bygatan finns några gatehus, som använts av byns smed, vagnmakare, snickare, mjölnare och bagare. I väster ligger f.d. sockencentrat med prästgård, skola, kyrka och församlingshem tätt samlade. En bred, grusad uppfartsväg med parkering på ömse sidor leder från byvägen upp mot skolan och kyrkogården. Prästgården och skolan är uppbyggda med bredfogade gråstensocklar, fasader av gult tegel från Hermanstorps bruk strax söder om byn, och röda lertegelpannor på taken. Husen används idag som privatbostäder. Runt prästgården breder sig en lummig trädgård dominerad av lövträd. På gårdsplanen framför huset står en praktfull blodbok. Församlingshemmet, ett hus med vitputsade väggar och röda taktegelpannor, ligger bakom prästgården intill kyrkogårdsmuren. Mellan husen står en minnessten efter Nils Lovén, som satt prägel på både byn och kyrkan. Han föddes 1796 i Räng, och blev präst i Vemmenhög och Äspö och därtill författare. Under pseudonymen "Nicolovius" är han erkänd som en av våra främsta folklivsskildrare. Det enda av Lovéns verk som ännu ges ut är *"Folklivet i Skytts härad vid början av detta århundrade: barndomsminnen"* från 1847. I boken beskriver han livet i Räng som ung. Nils Lovén vilar sedan 1858 i familjegraven på Äspö kyrkogård.

Öster om kyrkbyn finns ett lätt kuperat jordbrukslandskap, där den långa utsikten endast bryts av den glesa pileallén längs byvägen.



[1]: Rängs kyrkby från öst, Lilla Räng i bildens ovankant (flygfoto av Pär Martin Hedberg)

## Kyrkobyggnaden

Rängs medeltida kyrka uppfördes sannolikt under senare delen av 1100-talet. Mycket av vår kunskap om kyrkan kommer från Carl Georg Brunius uppmätning 1845, som vittnade om en i grunden typiskt romansk kyrka med långhus och lägre kor. Murarna var byggda av gråsten med sandsten i de rundbågiga dörr- och fönsteromfattningarna. Koret var täckt av ett tegelmurat tunnvalv, kanske influerat av det stora valvet i Lunds Domkyrka. Teglet kom till Skåne runt sekelskiftet 1100- 1200, och användes under 1200-talet bl.a. i Gislövs, Skanörs, Dalköpinges och Falsterbos helgedomar. Koret hade en femsidig avslutning med stjärnvalv, som enligt Brunius hypotes borde ha ersatt en absid vid något tillfälle. I långhuset fanns ett sekundärt valvsystem med sex valv, vars ribbor vilade på ytterväggspilastrar och tre mittpelare. Kanske var valven av helstens-tegel, vilket gjorde dem mycket tunga, och i kombination med det rätt breda långhuset blev det nödvändigt med dubbla valv. Långhuset hade alltså formen av en tvåskeppig hallkyrka. Till kyrkorummet hade man fogat ett västtorn och ett vapenhus mot norr. Genom en målning från 1779 som bevarats till vår tid, vet man numer att kyrkan även har haft ett vapenhus mot söder. Man tror att det revs omkring 1840.

I källmaterialet finns olika uppgifter kring, hur kyrkan som Brunius beskrev den hade växt fram. Vissa menar, att korombyggnaden och valvslagningen gjordes på 1300-talet, men dessa åtgärder skulle även kunna härröra från en gotisering i en eller flera etapper på 1400-talet. I samband med denna omformades långhusets östsida till en trappstegsgavel. Även tornet och vapenhusen lär ha byggts under senmedeltiden.

Enligt Karl-Magnus Melin och Petter Jansson, som inventerat timret i Rängs kyrka, finns vissa delar i tornets nuvarande bjälkverk, som lär ha återvunnits från en klockstapel. Urtagen i timren har likheter med de som finns på kvarvarande klockstaplar i t.ex. Norra Mellby, Perstorp och Brönnestad, vilket gör det sannolikt att Räng fick sin stapel runt sekelskiftet 1400-1500. I bjälkverket finns även två bindbjälkar av tidigromansk typ, som tros komma från 1100-talet och kyrkans första takstol. Bjälkarnas utseende tyder på, att takstolen haft snedstöttor och en styrplanka mellan ramarna.

Mot slutet av 1800-talet var Rängs kyrka i behov av ombyggnad. Räng växte snabbt, liksom de flesta skånska landsortsbyar, och om tidens praxis att 2/3 av församlingen skulle rymmas i kyrkorummet skulle efterlevas, var man tvungna att utvidga kyrkorummet. Kyrkan hade fukt- och mögelproblem, och kyrkorummet ansågs opraktiskt då många bänkplatser hade begränsad sikt bakom valvens mittpelare. 1868 tog kyrkoherdarna kontakt med Helgo Zettervall, som bl.a. var domkyrkoarkitekt i Lund och 1882-87 överintendent vid Överintendentsämbetet, för att ta fram ett ombyggnadsförslag. Han tänkte sig först att utöka det befintliga kyrkorummet med korsarmar mot norr och söder. Förslaget föll inte i god jord hos församlingen, som önskade en billigare men även mer genomgripande ombyggnad. Zettervall återkom 1875 med en ny idé, som



innebar att medeltidskyrkan nära på uttraderades till förmån för ett helt nygotiskt kyrkorum. För att få mer plats lät han riva det romanska koret och förlängde långhuset fram till den gotiska koravslutningen. Trappmotivet från gamla långhusgaveln återuppfördes på den nya. Det norra vapenhuset och långhusets valv raserades för att skapa ett kyrkorum där prästen syntes överallt. På yttermurarna ställdes en tredingtakstol. Taket dekormålades av Svante Thulin, som var inblandad bl.a. i Zettervalls Allhelgonakyrka i Lund, Domkyrkan i samma stad (nu avlägsnade motiv) och Carl Hårlemans Sofia Albertina i Landskrona. Stora, spetsbågiga fönster sattes in istället för de romanska gluggfönstren. Även vapenhuset och strävpelarna revs. Inte heller den fasta inredningen hade Zettervall något till övers för, utan han tog bort såväl altaret, predikstolen som dopfunten. De förstnämnda brukar räknas till två av renässansbildhuggaren Daniel Thomisens bästa verk. Som hans främsta arbete brukar man räkna predikstolen i S:t Petri kyrka i Malmö. Inventarierna som togs bort i Räng kyrka finns idag på Historiska museet i Lund. Den nya inredningen ritades av Zettervall själv i gotisk stil och ekådrades på tidstypiskt vis. Ombyggnaden utfördes 1880-81.

1939 byggs ett nedgrävt pannrum på korets södra sida och centralvärme installeras.

1958 ommålas interiören efter förslag av domkyrkoarkitekten Eiler Graebe. Golvet i mittgången läggs om, och det ordnas med en ny nedgång till källaren. 1963 låter Graebe sätta in antikglas i korfönstren.

1966-67 ersätts den galvade stålplåten på södra takfallet med dubbelfalsad kopparplåt. Året därpå ersätts cementplattorna i bänkkvarteren med kalkstensplattor.

1996 görs en utvändig renovering av Creacon Consult. Fasaderna putsas och målas med kc-färg, socklar och trappor med silikat. Solbänkarna förses med droppbleck.

2007 byggs kyrkbacken ut. Året därpå handikappanpassas huvudentrén med plattor av kalksten framför västportalen.

2010 målas kyrkan och kyrkogårdsmurarna. 2012 ommålas kyrkans fasader, socklar, räcken och snickerier av Bröderna Nilssons måleri i Tomelilla.

2011 tas oljepannan bort och ersätts med grundvattenvärmepump.

### *Exteriör*

Kyrkobyggnaden [2] består av ett enskeppigt långhus, ett något lägre kor och västtorn. Långhusets västra del är från sent 1100-tal, den östra från 1881. Koravslutningen förmodas vara från 1300-talet medan tornet är senmedeltida. En betongtrappa vid långhusets södra sida leder ner till pannrummet från 1939.

Kyrkofasaderna är vita, spritputsade och avfärgade med kc-färg. Det romanska murverket är gjort av gråsten med sandsten i omfattningarna, övriga delar av tegel. Längst ned löper en skråkantad, gråmålad sockel. Alla gavlar är utformade som trappstegsgavlar med tinnarna avtäckta med kopparplåt. Kor- och torngavlarna pryds av vitputsade, små cirkulära och höga spetsbågiga blinderingar. Korets sidor skiljs av hörnlisener och väggpilastrar, som sammanbinds av en enkel taklist i två grunda språng. Ytterväggarna möter taken genom en tvåsprångig, slätputsad gesims.



[2]: Kyrkobyggnaden från sydöst

Till kyrkan hör fyra dörrar, som går till tornets övre plan, pannrummet, vapenhuset och koret. Torndörren av okänd ålder är rundbågig och uppbyggd av brunmålade bräder och narar. Källardörren är en nyligen insatt, gråmålad lamelldörr. Huvudentrén i väster är utformad med slätputsade, spetsbågiga språng kring en pardörr från 1881 klädd med stående, brunmålad fasspontpanel. Dörrbladen pryds av svarta, smidda gångjärn och ett äldre mässingstrycke med långskylt. Ovanför dörren finns ett slätputsat ovanstycke uppbyggt av två konsoler och en gammal armatur med råglas i en svartmålad järnram. Kordörren är låg, sannolikt samtida med västporten, och klädd med stående, brunmålad fasspontpanel. Torn- och kordörrarna nås från granittrappor. Till pannrummet leder ett enkelt trapplopp i betong.

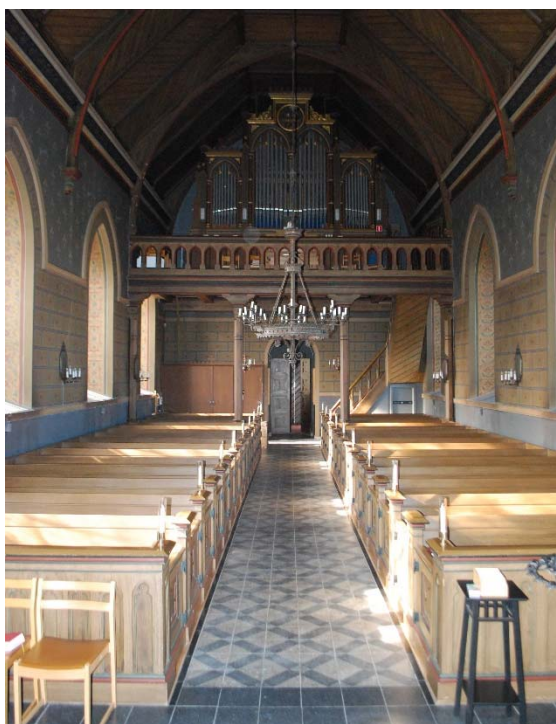
Kyrkorummet belyses av fyra fönsteraxlar i långhuset och fem smalare korfönster, vapenhuset av ett fönster mot söder. Alla fönsteröppningar är spetsbågiga, slätputsade och tresprångiga med solbänkar av gråmålat gjutjärn kompletterade med droppbleck av grå plåt. Järnfönstren är från 1881 och uppbyggda med en yttre fris av rektangulära

rutor. Därinnanför finns kantställda, kvadratiska lufter av antikglas, i koret indelade i vardera fyra smårutor med färgade glas i blyinfattning. Innerfönster saknas. I tornet finns rundbågiga ljudöppningar med luckor av brun träpanel mot söder, väster och norr. Luckorna sitter i slätputsade, spetsbågiga nischer med solbänkar av cement.

Alla tak är sadeltak klädda med ärgad kopparplåt. Plåten är lagd i skivtäckning med markerade vertikala hakfalsar och tvärfalsarna förskjutna sinsemellan. Avvattningen med stuprör och halvrunda hängrännor är gjord av brunlackerad plåt.

### *Interiör*

Från huvudentrén i tornet kommer man in i vapenhuset. På golvet ligger gamla kalkstenshällar av okänd ålder. Som tak finns ett murat valv, vitmålat likt ytterväggarna. De beigea valvribborna, med en fyrkantig profil som övergår i ett runt tvärsnitt mot hörnpilastrarna, pryds av målade dekorer (från 1881?) i form av röda bårder och växtgirlander som följer ribborna. På norra väggen hänger till vänster ett gravminne över prosten Pehr Magnus Lovén, Nils Lovéns (Nicolovius) far, till höger ett över Henrik Hagman. I mitten finns ett rikt skulpterat epitafium över Petrus Wankif, som var gift med Henriks dotter och föregick Per Lovén, Nils farfar, på posten som kyrkoherde. Genom en ekådrad pardörr från 1881, uppbyggd av ramverk och speglar med andreas-kors, kommer man in i långhuset under orgelläktaren [2]. Dess undersida, som består av träbjälkar och fält av träpanel, bärs upp av brunmålade pelare. Läktaren nås via en trätrappa, vars steg klätts med en röd heltäckningsmatta med plastlister. Läktarräcket mot långhuset är en låg balustrad med spetsbågar, som bär upp en förkroppad gesims.



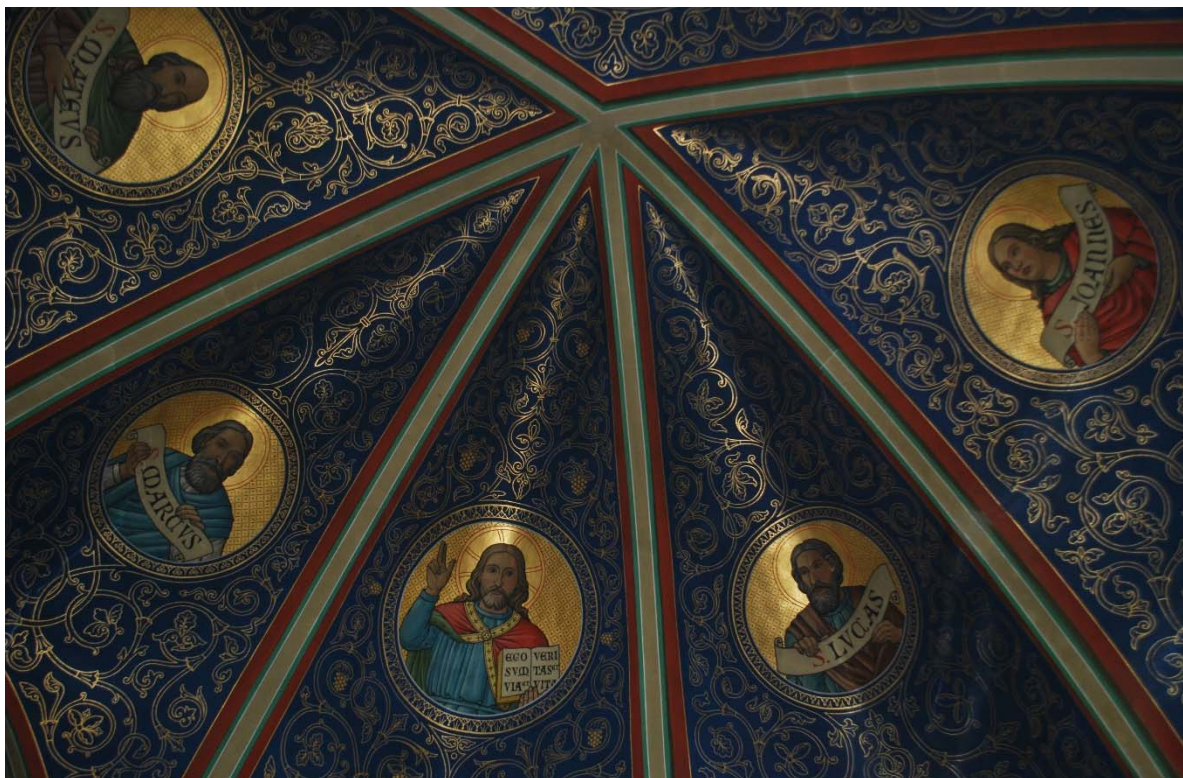
[2]: Långhuset mot orgelläktaren i väster



[3]: Långhuset och koret från läktaren



Kyrkorummet [3] är rymligt, högt och mycket rikt bemålat. Väggarna har nederst ett gråmålat fält som når till fönsterbänkarna, därovan ett parti med gulmålade, blomsterdekorerade kvadrater och målade fogar i grått. Kvadermålningen avslutas av en beige bård med röda linjer, som tillsammans med en båge av målade kvadrater följer med runt de spetsbågiga fönsteröppningarna. Dess insidor är dekorerade med växtrankor i rött och blått mot ockrafärgad botten innanför en grön fris. Ovanför kvadermålningen finns ett parti med franska liljor mot en blågrå botten, som avslutas av en kraftigt förkroppad, rikt bemålad gesims mot tredingtaket. Det är uppbyggt med diagonalställd panel mellan sparrarna, som bryter genom taklisten och vilar på dekorativa konsoler. Alla vägg- och takmålningar är gestaltade 1881 av Svante Thulin. Långhuset är inrett med två slutna bänkkvarter i ek kring en mittgång, belagd med mönstersatta cementplattor från 1881 i grått och svart. I bänkkvarteren ligger röda kalkstensplattor från 1968. Dopfunten står längst fram mot koret på sydsidan, predikstolen vid den norra, på en yta täckt av kvadratiska, svarta granitplattor (1958?). Övrig möblering i långhuset består av kororgel, piano och längst västra väggen ett stort skåp från 1881 målat i ekimitation. På väggarna hänger bronslampetter och i taket en praktfull bronskrona.



[4]: Dekormåleri i korets ribbvalv

Långhuset övergår i koret genom triumfbågen, som består av tre sammanflätade spetsbågar. Närmst långhuset finns två beigea bågar, som utgår från samma väggpilastrar med doriska kapitäl. Ytan mellan bågarne pryds av växtslingor mot gråblå botten och en medaljong med lammet och segerfanan mot röd bakgrund. Den nedre bågens insida är smyckad med blomsterslingor och pinjekottar i grönt, rött och brunt mot en ockra-



färgad botten. Närmst koret vidgar sig kapitälerna och bär upp ännu en båge, dekorerad med lister i beige och blått. En granittrappa leder till koret, vars golv är täckt av gråa och svarta cementplattor. Framför altaret står en femsidig altarring. Under dess matta ligger ett schackrutigt golv av granit och marmor. Bakom altaruppsatsen finns en liten sakristia med skrivplats och stolar. Koret täcks av ett sexkappigt valv med ribbor, som vilar på slanka pilastrar med doriska kapitäl. Kapporna är rikt utsmyckade med växtslingor i guld mot en indigofärgad bakgrund, röda lister som följer ribborna och en bildframställning i var ribba med bl.a. Jesus och apostlarna [4].

Tornets övre våningar nås utifrån via en dörr på vapenhusets norrsida. En tegeltrappa leder upp ovanför valvet till första tornbjälklaget. Dess golv är bräddtäckt, väggarna är av tegel och slammad natursten. I taket finns ett bjälkverk i två nivåer med bjälkar i nord-sydlig riktning. De nedre bjälkarna är återvunna; två av dem har förmodligen fungerat som bindbjälkar i kyrkans första romanska takstol. Via en rak trätrappa nås klockvåningen, utformad likt planet nedanför. I klockbocken av ek hänger två klockor. Överst i tornet finns ett vindsplan, öppet mot takstolen med sparrar, tass och ståndare på två lejder. Vinden ovanför långhus och kor har inte gått att besiktiga p.g.a. dålig tillgänglighet, men ska enligt uppgift ha ett sentida taklag av fur från 1881.

## Inredning och inventarier

*Altaret* [5], av brunlaserade plank framför en trästomme, är från 1800-talet.

*Altaruppsatsen* [5] från 1880-talet är tredelad med ett förhöjt mittparti, krönt av ett krucifix med Kristus på ett klöverbladskors. Altaruppsatsen i nygotisk stil är uppbyggd med ett bakstycke av ek, och framför detta en kolonnad med spetsbågar i rött och guld, som bär ett förkroppat entablement. Innanför spetsbågarna finns blåa klöverblad. I altaruppsatsens ytterkanter finns vimperger avslutade av fialer med krabbor.

*Altarringen* [5] från 1880-talet är femsidig och tillverkad av ek. Räcket i nygotisk stil är utformat med förgyllda kolonner och spetsbågar, som bär en förkroppad överliggare. Både denna och knäfallet är klädda med röd sammet som fästs med möbelspik.

*Dopfunten* av ljusgrå sandsten införskaffades 1885. Den består av en avfasad basplatta, ett runt skaft och en åttasidig cuppa med profilerat krön. På skålens sidor finns geometriska mönster, där ett andreaskors och ett grekiskt kors sammanflätats, och medaljonger med olika figurer; lammet och segerfanan, en duva, ett ringkors och året 1885.

*Predikstolen* [6] från 1880-talet i nygotisk stil har en sexsidig, vägghängd och ekådrad korg. Dess fält pryds av spetsbågiga blinderingar med klöverbladsdekor. Mellan fälten finns pilastrar som bär upp en förkroppad överliggare. Korgen står på en pelarfot med

bas, pelarskaft med kopplade kolonner och akantuskapital. De målade detaljerna går i rött, blått, grönt och guld. Till korgen leder en rak trappa med balusterräcke av spetsbågar. Räcket avslutas mot korgolvet av en vimperg med en krabbkrönt fial överst.

*Bänkinredningen* från 1880-talet är gjord av ekådrat trä med nygotisk dekor i form av spetsbågar och andreskors. De två kvarteren är slutna med dörrar mot mittgången och galler som skydd framför ytterväggarnas sektionsradiatorer. Gavlar, dörrar och skärmar avslutas av profilerade socklar och överliggare dekorerade i rött och grönt. I sitsarna av hela bräder ligger lösa dynor klädda med ett rött tyg.



[5]: Altare, altarring och altaruppsats



[6]: Predikstol

*Orgeln* är tillverkad 1968 av Troels Krohns Orgelbyggeri i Hilleröd, Danmark, och renoverad och omdisponerad 2003 av Tostareds kyrkorgelfabrik. Orgelfasaden från 1880-talet är tredelad med öppna pipfält, som skiljs av pilastrar med triangeltak. Pipfälten omgärdas av kolonnetter som bär spetsbågar i rött, blått, grönt och guld med klöverblad inskrivna. Det mittersta pipfältet är förhöjt och avslutas av ett entablement dekorerat med voluter och klöverbladskors. Spelbordet är integrerat i fasaden. Orgeln har 24 stämmor fördelade på två manualer och pedal. Bland de 1500 piporna kommer ca 500 från 1880-talets Rasmus Nilsson- orgel.

*Kororgeln* är tillverkad 1974 av Troels Krohns Orgelbyggeri i Hilleröd, Danmark. Den har 6 stämmor och 1 manual. Fasaden är sluten med öppningsbara luckor.

*Storklockan* av malm är gjuten 1780. Dess krön pryds av två bårder med ett textband emellan. Slagringen är dekorerad med en växtbård och på mantelytan finns texter och figurer. *Lillklockan* av malm är från 1590 och smyckad med blombårder och textband.

## Övrigt

*Ljuskrona* av brons, från 1879, som hänger i långhusets mittgång. Ljuskronan består av en mittstång och två hjul med genombruten dekor. På det nedre hjulet, som hålls upp av volutformade ljusarmar som utgår från mittstången, står sex kandelabrar med fem ljus vardera. Kronan är kompletterad med elektriskt ljus.

Nämnas bör även den gamla altaruppsatsen och predikstolen, som togs bort vid den Zettervallska restaureringen och har förts till Lunds Universitets Historiska Museum. De snidades runt 1600 av Daniel Thomisen, som räknas som den främsta bildhuggaren i Skåne vid denna tid, i enhetlig renässansstil. Altaruppsatsen är av additionstyp med fyra målningar och ett baldakintak krönt av en ädikula. Predikstolen pryds av bilder på evangelisterna. Över korgen hänger ett baldakintak.

På Lunds Universitets Historiska Museum förvaras ytterligare några föremål som tillhör Rängs medeltidskyrka. Dit hör en Mariabild från 1225-1250, som av Hans Wåhlin bedömts som unik i medeltida träskulptur, och en "Anna-själv-tredje"-bild från 1400-talets mitt. Maria står vid sidan om sin mor Anna, som har Jesus i famnen.

## Kyrkogården

### *Kyrkogårdens historia*

Den äldsta delen av kyrkogården närmst kyrkan etablerades sannolikt under medeltiden. Troligen följde kyrkogården i Räng det allmänna mönstret från denna tid; en betad äng, där gravarna märktes ut med träkors eller liggande hällar. Viss kunskap om kyrkogårdens utseende i äldre tid får man genom en bevarad bild från 1799. Kyrkogården är gräsbevuxen, muromgärdad och har en rad höga träd längs västsidan.

Under 1800-talets senare hälft började kyrkogårdarna ta en mer planerad form. Även de lägre samhällsskikten fick råd till en mer anspråksfull grav, när gravvårdar började masstillverkas. Kyrkogårdarna reglerades genom att man anlade grusade gångar kring de rätlinjiga kvarteren, och gravarna lades i rader efter varandra. Familjegravar blev det vanligaste begravningssättet under 1800-talet. Sly och ogräs rensades bort och ersattes av träd och buskar. Rängs kyrkogård uppstramades i början av 1900-talet.

På Häradsekonomiska kartan från 1910 är skolan och den nya prästgården uppförda söder om kyrkoanläggningen, och öster därom finns skolträdgårdens planteringar. Vid något tillfälle däromkring görs en utvidgning norrut. 1917 utvidgas kyrkogården



åter, nu på en del av skolområdet i öster. Den nya delen får en strikt uppbyggnad med långsmala kvarter och en trädkantad huvudgång. Området tas i bruk norrifrån. Norra delen av östra kyrkogårdsmuren mot utvidgningen rivs.

1951 uppdras länsarkitekten att göra en gravplan över den södra delen av östra utvidgningen, som ännu stod oanvänd, och se över angöringen söderifrån. Man etablerar en parkeringsplats intill skolan och bygger 1952 en ny ekonomibyggnad, vars portik placeras i förlängningen av östra utvidgningens huvudgång. Jordbrukslandskapet i norr avgränsas från kyrkogården med ett staket av stålrör mellan betongstolpar.

1989 inreds en byggnad söder om den gamla kyrkogården till församlingshem, den s.k. S:t Anna-salen. En ny öppning tas i kyrkogårdsmuren mot församlingshemmets entré. Samma år invigs en minneslund sydost om kyrkotomten. Minneslunden avgränsas av en putsad, vitmålad stenmur, som löper vidare längs östra utvidgningens östra sida.

### *Kyrkogården idag*

Kyrkogårdens äldsta del [7] utgörs av området närmst kyrkan. Det avgränsas i söder, väster och öster av en kraftig, putsad stenmur avtäckt med rött enkupigt tegel. Mot söder och väster finns gott om träd och vintergröna buskar längs murens insida. Kvarteren och gångarna är grusade och avgränsade med låga buxbomshäckar. Gravplatserna kantas av buxbom och i något enstaka fall av stenramar, järnstaket eller stenstolpar och kättingar. Mot söder finns två ingångar till kyrkogården; ett hål i muren mot S:t Annasalen och en grind mot skolplatsen. Grindpartiet är utformat som en pargrind av svartmålat smide innanför kvadratiska grindstolpar. Gravmaterialet söder om kyrkan är mestadels äldre med i huvudsak vårdar från 1860- 1920, men det finns även flera kalkstensvårdar från 1800-talets början [8]. Den äldsta gravstenen på kyrkogården är en liggande häll från 1821. Bland stenarna från 1800-talets andra hälft märks små naturromantiska stenar, obelisker, gravminnen laddade med symbolik såsom den avbrutna kolonnen, stenar med biskviporslin eller krönta av kors, och stenar där olika historiska uttryck blandas. Från tiden kring sekelskiftet kommer vårdar med tydlig nygotisk karaktär liksom några bautastenar, på nationalromantiskt vis inspirerade av runstenar. Gravstenarna är huggna av diabas, röd- eller svart granit, några av marmor. Flera av gravplatserna är stora familjegravar. Bland epiteten dominerar *lantbrukare* och titlar med hantverksanknytning, men man kan även upptäcka yrken med koppling till det offentliga såsom *brandstodssekreterare och landstingsman*. I kvarteret norr om kyrkan samlas personer som tjänat sockencentrat allt sedan 1800-talets början; *folkskollärare, kantorer, kontraktsprostar och kyrkoherdar*. Gravstenarna är mestadels av kalksten, gråsten eller granit, men där finns även ett klöverbladskors i gjutjärn från 1848 med en ängel på sockeln. Detta är kyrkogårdens enda gravkors. Centralt i kvarteret står ett gravminne över familjen Lovén, utformat som en staketgrav med sten i röd granit.



[7]: Kvarter 2, söder om kyrkan



[8]: Gjutet järnkors flankerat av kalkstensvärdar



[9]: Modern hållgrav

Den norra utvidgningen avgränsas av en grusgång mot söder, och i övriga väderstreck ett staket med stålrör mellan betongstolpar. Längs staketet i norr, från vilket man har vidsträckt utsikt över åkrarna, finns buskar och askar, som bildar en gles trädkrans. Gravplatserna är med få undantag grusade med buxbomsomgärdning, ibland prydda med vintergrönt eller blommor. Bland titlarna finns t.ex. *åboer, skräddarmästare och fiskare* liksom epitetet *"flitiga och plikttrogna enkan Joel Karl Anders"*. Bland de moderna gravarna märks den över paret Svensson Ingerup [8], geometriskt uppbyggd med en kvadratisk namnplatta omgiven av stenhällar som täcker hela gravplatsen.

Kvarteren öster om gamla kyrkogårdsmuren lades ut 1917. Även här är gravplatserna

grusade med buxbomshäckar runt, förutom i vissa kvarter som mest är grästäckta och ännu outnyttjade. Till de äldsta vårdarna hör en stor klassicistisk sten, formad som en tempelgavel med stenram runt, över lantbrukarparet Nilsson. Flertalet gravar är dock yngre, låga och titellösa, breda vårdar i röd eller svart granit utan titlar. Utvidgningen avgränsas av en betongmur, som liknar muren runt den äldre kyrkogården men är avtäckta med kalkstensplattor istället för tegelpannor. Längs murens södra och östra kanter finns urngravplatser kantade av buxbom och avskilda med plattsatta gångar.

Minneslunden i sydost avgränsas av samma slags stenmur som östutvidgningen. En grusad ramp går ner till en gräsplan, som kantas av plattsatta gångar och träd i en eller två rader. I nordvästra hörnet finns en plats för ljus- och blomstersättning prydd av ett vattenspiel. Snett över gräsplanen löper en gång prydd av blomkar i ändarna. I gångens mitt finns en cirkulär plats, täckt av smågatsten, med en blomsterplantering.

### *Byggnader på kyrkogården*

*Personal- och förrådsbyggnad*, från 1952, byggd av delvis putsad natursten med stora stenar synliga. Taket är sedan 1974 täckt av skiffer. Beslagningen är av koppar och avvattning saknas. Till förrådsboden i öst leder en panelklädd dörr med liknande utformning som dörren till koret. Boden lysas upp av små, rundbågiga fönster. Genom byggnaden löper en spetsbågig portik med brädad undersida.

*Redskapsbod*, sent 1900-tal/tillbyggd 2002, med fasader av tjärad lockpanel och med låglutande papptak.

Sydväst om kyrkogården ligger *församlingshemmet S:t Anna-salen*, som inreddes 1989. Byggnaden är spritputsad och vitmålad och täckt med enkupigt, rött tegel.

## Kulturhistorisk karaktärisering

Räng ligger pastoralt i det öppna slättlandskapet söder om Vellinge. Den täta bystrukturen, som i hög grad är opåverkad av skiftesreformerna, och det oregelbundna bebyggelsemönstret ger byn ett ålderdomligt uttryck. Byn präglas framför allt av den rika miljön kring kyrkan, som verkligen fått behålla karaktären av sockencentrum, trots att både skola och prästgård övergått i privat ägo. De båda husen är välbevarade, enkla och fint proportionerade exempel på byggnadsstilen kring 1800-talets mitt.

Rängs kyrkogård har kontinuitet sedan medeltiden och har därefter utvidgats vid åtminstone tre tillfällen. Den äldsta delen är tydligt avläsbar tack vare grusgångarnas strukturer och kyrkogårdsmuren, som delvis är av betydande ålder. Karaktären är typisk för idealet som gällde vid förra sekelskiftet, med ett rikt gravmaterial som i hög



grad härrör från denna tid, och en enhetlig gravplatsutformning med grusade ytor kantade av buxbom. Några prominenta gravplatser avgränsas av stenramar eller gjutjärnsstaket, som är viktiga för upplevelsen av kyrkogården och de enskilda gravarnas värde. På kyrkogården finns ett järnkors från 1848 och flera kalkstensvårdar från 1800-talets början, den äldsta en liggande häll från 1821, gravminnen som alla har stort kulturhistoriskt värde. Personer med anknytning till sockencentrat – präster, kantorer och lärare - vilar samlade i kvarteret norr om kyrkan, vilket vittnar om den historiskt viktiga kopplingen mellan skola och kyrka och den täta sammanhållningen i byn. Två gravminnen tillhör släkten Lovén, som i flera generationer innehade prästämbetet i byn. Fint placerat mellan S:t Annasalen och prästgården står ett monument över bysonen Nils Lovén, som blivit mycket berömd genom sitt författarskap. De yngre gravkvarteren har huvudsakligen samma utformning som de äldre, men även mer typiska inslag för det tidiga 1900-talet såsom rätlinjiga alléer. Minneslunden har en fridfull karaktär och en reducerad arkitektur som är betydelsefull att värna.

Rängs kyrka var ursprungligen en romansk kyrka, där det raffinerade valvsystemet med två skepp i långhuset och ett tidigt tunnvalv i koret gav kyrkorummet en speciellt utseende. Kyrkans vidare utveckling under medeltiden följde sannolikt i stora drag det allmänna utbyggnadsschemat, där kyrkan byggdes om i samband med en gotisering och torn och vapenhus tillkopplades.

Mellan 1861-1878 omgestaltade Helgo Zettervall 13 skånska landskyrkor. Gemensamt för projekten var krav på utvidgning med fler platser liksom önskemål om bättre ljus, sikt, komfort och teknik. Anders Bodin, som i sin avhandling bl.a. går igenom dessa projekt, menar att de successivt blev allt noggrannare och ambitiösare, samtidigt som funktionen prioriterades allt högre på bekostnad av den äldre arkitekturen. Kyrkan i Räng omformades helt efter Zettervalls förslag från 1875. Omdaningen medförde, att den gamla kyrkans tidsskikt och värden i stort sett förlorades och att interiören istället omvandlades till en nygotisk helhet. Romanikens dunkla ljus, tryckta proportioner och variation ersattes av en stringent interiör utan skavanker, präglad av nygotikens höjdsträvan. Långhuset gjordes om till ett tydligt riktat och överblickbart rum; en modern salskyrka där predikan sattes i centrum. Mot kyrkans rika inre ställdes ett i hög grad konventionellt yttre. Det är svårt att avläsa de olika byggskedena i exteriören, som får en utpräglad gotisk karaktär av de spetsbågiga fönstren och de medeltida trappstegsgavlarna. De stora, järnspröjsade fönstren med smårutor av antikglas är kvar i original sedan Zettervalls dagar och är alltså skonsade från moderna innerbågar.

Zettervall förordade enhetliga interiörer, där huvudinventarierna hade ett klart släktskap med varandra. Altaret skulle vara i fokus, altarprydnaden skulle vara låg så att ljus kunde strömma in från korfönstren, och kyrkorummets väst-östliga axel understrykas.

I Rängs kyrka finns alla dessa drag, som Zettervall senare skulle sammanställa i Överintendentsämbetets ”*Allmänna anvisningar*” (1887). Den blev som en bibel för den nygotiska kyrkobyggnadskonsten. På några punkter avviker Räng från anvisningarna; bänkarna är slutna istället för öppna, och sakristian är på vanligt skånskt vis placerad bakom altaret. Zettervall ville betona koret som det allra heligaste, och då ansågs sidoställda sakristior oftast bäst. I Räng återkommer spetsbågen systematiskt i de fasta inventarierna – altarring, altaruppsats, predikstol, bänkar och orgelfasad - och blir till ett sammanhållande tema för interiören. Orgeln är från 1968, men en tredjedel av pipmaterialet är från 1880-talets förnämliga Rasmus Nilsson- orgel. Sedan renoveringen 2003 har den återfått sin romantiska ursprungsklang. De fasta inventarierna står på ett golv av gråa och svarta cementplattor, vars fina mönsterläggning ger golvet en textil karaktär. Tyvärr har plattorna i bänkkvarteren ersatts av kalksten på 1960-talet.

Zettervall förordade normalt sett murade valv, men även trätak var lämpliga så länge de hade en hög bearbetningsgrad och äkta materialitet. I Räng lät Zettervall, som han själv sade, ersätta ”ett monumentalt byggnadssätt med valv med ett icke-monumentalt med ett billigare trätak som dock kompenseras med ett rikt måleri”. Bakom måleriet stod Svante Thulin, sin tids allra främsta dekormålare. Samtliga vägg- och valvytor är täckta i en väl vald, dov kolorit, som spänner från gulockra till mörkt indigoblått. I måleriet märks bl.a. kvadrarna, som var mycket populära kring sekelskiftet, det medvetna och varierade användandet av röda och gröna friser och bårder och de för Thulin vanliga medaljongerna, som här försetts med bilder av Jesus och evangelisterna.

Sammantaget ligger kyrkans kulturvärden i en interiör av mycket hög kvalitet, typisk för tidens osentimentala hållning inför den äldre arkitekturen, men ovanligt skickligt och konsekvent genomförd. Kyrkorummet förefaller i mycket gott skick både vad gäller inredning och målningar. Många av Thulins verk har drabbats av övermålning, och merparten av Zettervalls interiörer har gjorts om med åren, men interiören i Räng kvarstår som i princip helt orörd.

## Att tänka på

- Den rika miljön kring kyrkan är kulturhistoriskt värdefull. Alla byggnaderna i det f.d. sockencentrumet är välbevarade och har fortsatt en central roll i byn.
- Kyrkans interiör är skapad av sin tids främsta yrkesmän, arkitekten Helgo Zettervall och dekormålaren Svante Thulin, och är i princip helt orörd sedan 1881. Ändringar i kyrkorummet bör därför göras med stor försiktighet.
- Vinden ovanför långhuset är svåråtkomlig. Det bör undersökas om tillgängligheten på något sätt kan förbättras, så att vindsinspektioner lättare kan utföras.

## Skydd m.m.

Kyrkan/kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Räng 33:1 (L1989:5286). Den utgör Rängs gamla bytomt/gårdstomt och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen. Kyrkoanläggningen ligger inom riksintresse Kust och skärgård: Kustzonen. Räng är utpekad som en särskilt värdefull kulturmiljö av Länsstyrelsen.

## Källor och litteratur

*Helgedomar på Söderslätt I*, Ernst Frostin, AB Allehanda Trelleborg, Trelleborg, 1960

*Helgo Zettervalls arkitektur*, Anders Bodin, Carlssons förslag, Stockholm, 2017

*Kyrkbyar och städer i förvandling*, Eva Persson & Agneta Staaf, Bebyggelseinventering i ord och bild från Vellinge kommun

*Timmermanskonst i Stora Hammar gamla kyrka, samt iakttagelser i Rängs och Törringe kyrkor*, Karl-Magnus Melin, Knadriks Kulturbygg AB, Kristianstad, rapport 2016:1

*Underhållsplan för Rängs kyrka 2017-11-06*, Barup & Edström Arkitektkontor, Limhamn/Simrishamn, 2017

*Underhållsplan för Rängs kyrkogård 2016-11-11*, Barup & Edström Arkitektkontor, Limhamn/Simrishamn, 2016

<http://app.raa.se/open/fornsok>, hämtad 2019-10-14

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, hämtad 2019-10-14

<https://www.lansstyrelsen.se/skane/besok-och-upptack/kulturmiljoprogram/omraden/rang.html>, hämtad 2019-10-14

## Övriga uppgifter

Denna rapport om Rängs kyrka, Skytts kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Kember, Arkitekt SAR/MSA, Cert. sakkunnig avs. kulturvärden, JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 33, [www.jais.se](http://www.jais.se)

Kristina Simonsson (granskning), Arkitekt SAR/MSA, Cert. sakkunnig avs. kulturvärden, JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, [www.jais.se](http://www.jais.se).

Alla foton är tagna av rapportförfattaren om ej annat anges.

Inventeringsdatum: 2019-10-17

Färdigställd rapport: 2020-06-29



# Rängs kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk – Natursten (gråsten, sandsten) Murverk – Tegel Murverk – Medeltida (kor, delar av långhus, torn)
Fasadmaterial:	Puts
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak, med dubbla fall
Taktäckningsmaterial:	Plåt – Koppar, falsad, förskjutna hakfalsar
Byggnadsdel:	Långhus Kor – öster, polygonalt Torn – väster